

Orta Asya'da siyasal istikrar ve demokrasi dengesi: Kırgızistan örneği

Pınar Akçalı

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, ODTÜ, Ankara

Özet

Bu çalışma, Orta Asya ülkelerinden Kırgızistan'da siyasal istikrar ile demokrasi arasındaki dengeyi incelemeyi amaçlamaktadır. 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılması sonucu bağımsızlığını kazanmış olan Kırgızistan, tüm diğer eski birlik cumhuriyetleri gibi çok yönlü bir geçiş sürecine girdi. Bu süreçte damgasını vuran resmi politikanın başlıca amacı, piyasa ekonomisini benimsemiş, bağımsız, demokratik ve laik ulus-devletler yaratmaktır. Bu alanlarda karşılaşılan karmaşık sorunları çözmek amacı ile siyasal istikrara öncelik tanıyan Kırgız Devlet Başkanı Askar Akaev, demokratik girişimleri bu amaca ulaşabilmek için engellemiştir. Kırgızistan, siyasal istikrar ile demokrasi dengesinin demokrasi aleyhine olan bozukluğu nedeniyle uzun dönemde, hem siyasal istikrarı hem de demokratik kazanımları yitirebilir.

Anahtar kelimeler: Siyasal istikrar, demokrasi, Kyrgyzstan, Askar Akaev.

1. Giriş

Bu çalışma, bağımsızlık sonrası dönemde Kırgızistan'daki siyasal istikrar ile demokrasi arasındaki dengeyi incelemeyi amaçlamaktadır. Bu iki kavram, gelişmiş Batı demokrasilerinde çatışmadan bir arada varolabilmekte; ancak, demokratik gelişimini tamamlayamamış veya demokrasiye geçiş yapmaya çalışan ülkelerde birbirini dışlayabilmekte ve aradaki denge sık sık bozulabilmektedir. Siyasal istikrar için gerekli görülen koşulların oluşmamış olması, bu ülkelerde demokrasiye geçiş çabalarını geciktirmekte veya demokrasi arayışları siyasal istikrarı zedeleyebilmektedir. Bu bağlamda

Kırgızistan’da da benzer bir süreç gözlemlenmektedir. Sovyet sonrası dönemdeki karmaşık sorunları çözebilmek amacı ile siyasal istikrara öncelik tanıyan Kırgız Devlet Başkanı Askar Akaev, demokratik girişimleri bu amaca ulaşabilmek için engellemiştir. Makalenin temel argümanı, Kırgızistan’daki siyasal istikrar ile demokrasi dengesinin, demokrasi aleyhine bozulmuş olmasının uzun dönemde hem siyasal istikrarın hem de demokratik kazanımların yitirilmesine yol açabileceğidir.

1991 yılında Sovyetler Birliği’nin dağılması sonucu bağımsızlığını kazanmış olan Kırgızistan, tüm diğer eski birlik cumhuriyetleri gibi çok yönlü bir geçiş sürecine girdi. Bu sürece damgasını vuran resmi politikanın başlıca amacı, piyasa ekonomisine geçmiş, bağımsız, demokratik ve laik bir ulus-devlet yaratmaktı. Bu resmi politika, dört temel alanda yeni çözümler üretilmesini ve köklü değişimlere gidilmesini gerektiriyordu: uluslararası ilişkiler, ekonomik dönüşüm, siyasal gelişme ve yeni bir kimlik yaratma. Öncelikle, Kırgızistan’ın *uluslararası alanda* bağımsız bir devlet olarak uluslararası topluluk tarafından benimsenmesi ve tanınması gerekiyordu. Ülke Sovyetler Birliği’nin federal yapısı içerisindeki bir “idari bölge” olmaktan çıkmış, sınırları ve toprak bütünlüğü olan bağımsız bir devlet konumuna gelmişti. *Ekonomik dönüşüm* ise planlı ve merkezden yönetilen Sovyet sisteminin yerine piyasa ekonomisinin getirileceği bir yapıyı öngörmekteydi. Bu durum, ekonomik üretimin ve tüm yatırımların tek elden yürütüldüğü ve karşılıklı bağımlılıkların yaratıldığı Sovyet ekonomik sisteminin değişmesini gerektiriyordu. *Siyasal gelişme*, Sovyet döneminde siyasal yaşamda tek parti olarak varolan Komünist Partisi’nin mutlak egemenliğinden çıkarak, çok partili demokratik yaşama geçmeyi amaçlayan bir süreç anlamına geliyordu. Son olarak, *yeni bir kimlik yaratma* amacı *ulus-devlet* kimliğinin ön plana çıkartılmasını gündeme getirdi. Buna göre, ulus-altı ve ulus-üstü kimlikler daha az vurgulanmaya, *ulusal* kimliğin gölgesinde bırakılmaya veya ona eklenmeye başlandı. Yeni kimlik arayışları, “Sovyet sonrası insanı”nı yaratacağı (İbrahimov ve Özözen, 2002: 46). Buna göre boy ve oymaklara olan bağlılık ve bölgecilik gibi ulus-altı kimliklerle, Müslümanlık gibi ulus-üstü kimlikler, deyim yerindeyse, *ulus* kimliğinin prizmasından geçirilmeye başlandı. Bu çerçevede, ülkede yaşayan azınlıkların (özellikle de Rusların) durumu belirsizlik kazanıyor ve resmi olarak belirlenen amaca ulaşmada çelişkili durumlar ortaya çıkıyordu.

Bugün için, bu alanların her birinde, çözümlenmesi gereken ve ülkede şu an varolan siyasal istikrarı önemli ölçüde tehdit etmekte

olan pek çok sorun vardır. Demokratikleşmeyi hedef almış ve pek çok gözlemci tarafından demokrasiye geçişte diğer Orta Asya ülkelerine göre daha başarılı bulunmuş olan Kırgızistan bu sorunları çözemediği sürece kendisini bölgede potansiyel olarak varolan pek çok çatışmanın içerisinde bulabilir.¹ Bazı araştırmacılara göre, Orta Asya'da siyasal istikrarın yok olması bölgenin "Balkanlaşması" tehlikesini de beraberinde getirmektedir (Rumer, 2000). Daha önce de belirtildiği gibi, bu çalışmanın amacı siyasal istikrar ve demokrasi arasındaki dengeyi Kırgızistan açısından incelemektir. Bu çerçevede, varolan literatüre *içsel* bir bakış açısı kazandırması amacıyla, bölgeden insanlarla da çeşitli bağlantılar kurulmuş olduğu belirtilmelidir. İlk aşamada, siyasal istikrar ve demokrasi konularında bazı sorular içeren formlar internet üzerinden kilit noktadaki adreslere yollandı. Ayrıca, Türkiye'de, Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde okumakta olan Kırgız öğrenciler arasında bu formlar dağıtıldı. Son olarak da Kırgızistan'da 2002 yılının Ekim ve Kasım aylarında bazı görüşmeler yapıldı ve elde edilen ilginç gözlem ve yorumlar da bu çalışmaya eklendi. Bu görüşmeler, aralarında üniversite hocaları, politikacılar, basın çalışanları ve bürokratların da bulunduğu bir grup seçkin ile İngilizce, Türkçe ve Rusça olarak gerçekleştirildi.²

2. Sovyet sonrası dönemde Kırgızistan'ın genel sorunları

Daha önce de belirtildiği gibi, Kırgızistan'daki demokrasiye geçiş süreci ile siyasal istikrar arasındaki dengenin daha iyi anlaşılabilmesi için bu ülkenin Sovyet sonrası dönemde karşılaştığı sorunlara değinmek gerekir. Bu amaçla, uluslararası alan, ekonomik dönüşüm, siyasal gelişme ve yeni bir kimlik yaratma ile ilgili süreçlere daha yakından bakılmalıdır.

¹ Ancak burada özellikle 1990'lı yılların ikinci yarısından başlayarak Kazakistan ve Kırgızistan'da da otoriter eğilimlerin arttığını vurgulamak gerekiyor (Soucek: 2000: 283-4). Bu konuya ileride daha ayrıntılı olarak değinilecektir.

² Bu noktada, görüşülecek kişilerin özellikle sosyal bilimler alanında belli bir düzeyin üzerinde eğitim almış olanlar arasından seçilmelerine baştan karar verildiğini de belirtmek gerekir. Bu kararın iki temel nedeni vardı: Birincisi, sosyal bilimler alanını seçmiş üniversite öğrencileri veya öğretim üyelerinin, toplumsal konularla daha yakından ilgili olmaları ve "sokaktaki insana" göre, bu konularda daha doğru, analitik ve tutarlı saptamalarda bulunabilecekleri beklentisi idi. İkinci neden ise, bu insanlara ulaşmanın, kurumsal, teknik ve kişisel bağlar gibi etkenler aracılığıyla daha kolay olabileceği idi. Ancak sorularımızı yanıtlayan kişilerden, kendileri istemedikleri süreçte isimlerini belirtmeleri talep edilmemiştir. Bu çalışmada da isim verilmeyecektir.

3. Uluslararası alan

Kırgızistan diğer Orta Asya ülkeleri gibi jeopolitik ve jeostratejik açıdan önemli bir bölgede bulunmaktadır. Sovyet sonrası dönemde bölgede etkisini arttırmak isteyen en büyük iki güç Amerika Birleşik Devletleri ile Rusya Federasyonu'dur. Ancak bu iki aktörün yanısıra, Çin Halk Cumhuriyeti, İran, Türkiye, Pakistan, Suudi Arabistan, Afganistan, Uzak Doğu ülkeleri ve Avrupa Birliği ülkeleri de bölge ile yakından ilgilenmektedirler.³

Kırgızistan politik ve ekonomik istikrarın az olduğu veya hiç olmadığı ülkelerle çevrilidir. Kafkaslarda yaşanan Azeri-Ermeni çatışması, Dağıstan ve Çeçenistan'daki sürtüşmeler, Afganistan'da Taliban öncesi ve sonrası dönemdeki gelişmeler, Tacikistan'daki iç savaş ve son olarak, Irak ile Amerika Birleşik Devletleri arasında yaşanan çatışma, bu bölgenin kaynayan bir kazan olduğunun değişik göstergeleridir. Bölgede yeralan petrol ve doğal gaz boru hatları, radikal İslam'ın güçlenmesi ve etnik sürtüşmeler gibi yeni sorunlar da değişik ülkelerin değişik çıkarlarını gündeme getirmiştir.

Ancak tüm bu sorunlar arasında Orta Asya ülkelerinin uluslararası alandaki konumlarını en çok etkileyecek olan konulardan birisi sınır problemleridir. Yeni bağımsız devletlerin hem kendi aralarında, hem de Çin ve Afganistan gibi komşu ülkelerle sınır anlaşmazlıkları vardır. Örneğin, Rusya'da Kazakistan'ın kuzeyi üzerinde toprak talebinde bulunan aşırı milliyetçi gruplar ve siyasi liderler politikada oldukça etkindirler. Tacikistan ve Özbekistan, karşılıklı olarak, diğer ülkenin sınırları içerisinde yer alan bazı bölgelerin, tarihsel açıdan bakılınca kendilerinin olduğunu savunmuşlardır. Çin ile Kırgızistan ise karşılıklı görüşmeler sonucu 1999 yılından başlayarak sınırlarının yeniden düzenlenmesi sürecini başlatmıştır.⁴ Bir diğer önemli sorun da, Tacikistan ile Afganistan arasındaki sınırın iyi korunamadığıdır. Bu bölgede güvenliği sağlamak amacıyla Rus askerleri bulunmasına rağmen, Afganistan sınırından bölgeye afyon ve haşhaş sızmakta, silah ve uyuşturucu kaçakçılığı da yine bu bölge üzerinden yapılmaktadır. Buna ek olarak, Afganistan topraklarında Orta Asya'dan kaçmış silahlı muhalif gruplar

³ Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için Ahmed Rashid'in Taliban: Oil and New Great Game in Central Asia (New Haven, Yale University Press, 2000) adlı kitabına bakılabilir.

⁴ Ancak genel olarak, bağımsızlık sonrası dönemde şimdiki sınırların kabulü "zorunlu bir çaredir," çünkü "yeni bağımsızlığa kavuşmalarının da etkisiyle bütün Orta Asya Türk Cumhuriyetleri toprak bütünlükleri ve siyasal bağımsızlıkları konusunda çok hassastırlar. Bu konuda en küçük tahrik büyük çaplı çatışmaları doğurabilir" (Bacık, 1999: 80).

barınmaktadır. Bu gruplar, Afgan sınırından, Tacikistan, Özbekistan ve Kırgızistan'a sızmakta ve bölgedeki istikrarı tehdit etmektedirler.

Ancak Afganistan'la ilgili olarak yaşanan en ilginç gelişme 11 Eylül 2001 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri'ne yapılan saldırı sonrası ortaya çıkmıştır. Bu saldırı Amerika'nın bölgeye duyduğu ilgiyi büyük ölçüde artırmış ve bölgeyle direk ilişkisi olan bir aktör durumuna getirmiştir (Starobin, 2001). Bu saldırıların ardından Orta Asya'da yeni bir güvenlik bölgesi oluşturulmuştur. Afganistan'daki sürtüşme ve sonrasındaki gelişmelerin bölge üzerinde büyük etkisi olacaktır (Gleason, 2002: 2). Amerika Birleşik Devletleri, Afganistan savaşı sırasında bölge devletlerinden yardım ve destek görmüş, Özbekistan ve Kırgızistan'ın hava sahalarını kullanmıştır. Bu ülkelerin yönetimlerinin, Amerikan varlığını bölgesel istikrarın sağlanmasında önemli bir katkı olarak gördükleri söylenebilir. Ancak uzun dönemde, Amerikan etkisi istikrardan çok istikrarsızlığa da neden olabilir. Amerikan Birleşik Devletleri'nin bölgeye en azından askeri bir güç olarak yerleşmesi bazı muhalif gruplarca eleştirilmekte ve tedirginlik yaratmaktadır. Örneğin Kırgızistan'ın önemli muhalif partilerinden *Erkin Kırgızistan* lideri Tursunbay Bakıroğlu'na göre Müslüman bir ülke olan Kırgızistan'ın bir diğer Müslüman ülke olan Afganistan'a saldırı düzenlemesi için Kırgız hava sahasını ve topraklarını açması kabul edilemez. Yine benzer şekilde, *Kırgızistan Komünist Partisi* lideri Klara Ajibekova'ya göre Devlet Başkanı Akayev'in "akılsız politikaları" sonucu Kırgızistan kendisini dünyanın "iflas etmiş" devletlerinden biri konumuna düşürmüştür.⁵

4. Ekonomik dönüşüm

Kırgızistan, bağımsızlık sonrası dönemde planlı ve merkezi ekonomiden serbest piyasa ekonomisine geçişte en hızlı adımları atan ve en köklü değişimleri yaşayan ülkelerden biri olması nedeniyle Batılı ülkeler ve uluslararası kuruluş tarafından parasal destek görmüştür. Bugün için genel olarak, Kırgızistan ekonomisinin diğer Orta Asya ülkelerine göre piyasa ekonomisine daha fazla yaklaştığı söylenebilir. Kırgız hükümeti 1992 yılında ekonomik reform sürecini "şok terapi" ile başlatmış ve kapsamlı programlarla, liberalleşme, özelleştirme ve fiyatların %80 ile %90 arası oranlarda serbest bırakılması gibi radikal adımlar atılmıştır. (Sun, 1998: 152). Bu kararlılığa rağmen ekonomideki gelişmeler siyasal istikrarı olumsuz yönde etkileyebilecek bazı etkenler içermektedir.

⁵ International War and Peace Reporting Central Asia, No: 139, 20 August 2002.

Bağımsızlık sonrası dönemde girişilen bu köklü reformların bedeli yüksek olmuştur. Öncelikle ilk yıllarda Kırgızistan genelinde enflasyonun ve işsizliğin büyük artış gösterdiğini, üretim ve tüketimin önemli ölçüde azaldığını, halkın refah düzeyinin düştüğünü ve parasal/finansal dengesizliklerin çok arttığını gözlemlemek olasıdır. Örneğin, 1991 yılında %200 olan enflasyon 1992 yılında %900'e, 1993 yılında da %1,300'e yükselmiştir. 1992-1995 arası dönemde ise ulusal gelir %43 oranında azalmıştır (Anderson: 1999: 79). Genel olarak 1991-1998 arası dönemde Kırgızistan'da ekonomik etkinlikler %40 oranında gerilemiştir.⁶ Bu durum, bu ülkedeki nüfusun % 70-80 kadarını yoksulluk sınırının altına çekmiştir (Jayashekar, 1995). Moskova'dan gelen para yardımlarının kesilmesi ve eski birlik cumhuriyetleri arasındaki ticaret ilişkilerinin kesintiye uğraması sonucu Kırgız ekonomisi olumsuz etkilenmiştir.⁷ Sovyet sonrası dönemde, sağlık ve eğitim gibi çeşitli sosyal hizmetler için önceden devletin üstlendiği haracamlarda yapılan kısıntılar da Kırgızistan'da çeşitli sıkıntılar yaratmıştır. Ayrıca eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlere ayrılan devlet bütçesi çok azalmıştır.

Tüm bu sorunlara ek olarak, uyuşturucu satışı ve kullanımı ciddi bir sorun haline gelmiştir. 1990'lı yıllarda bölgedeki narkotik suçlar, Rusya Federasyonu da dahil tüm eski Sovyet cumhuriyetlerinden daha fazla artış göstermiştir. Bu çerçevede, Kırgızistan Orta Asya uyuşturucu trafiğinin "en büyük üssü olma potansiyeline sahip" ülkelerden biri olarak değerlendirilmiştir (Öke, 1999: 7).

Bir diğer önemli sorun da önemli boyutlara ulaşmış bulunana yolsuzluk sorunu ile ilgilidir. Kayıt dışı ekonomi ve vergi suçlarında artışlar olmuştur. Tarımın ve altın sektörünün geliştirilmesi için ayrılan yatırımlar ve dış yardımlar "yok olmaktadır." Bu kaynakların parlamento üyeleri tarafından kişisel amaçlar için kullanıldığı öne sürülmüştür (Anderson: 1999: 81). Durumu daha da ciddi hale getiren önemli bir diğer etken de, Devlet Başkanı Askar Akayev'in ailesinin de çeşitli yolsuzluklara bulaşmış olması söylentileridir.⁸ Bir muhalif gazeteciye göre, Akayev'in damadı ile oğlunun sahip olduğu çeşitli "aile şirketleri" vergi ödememekte ve bu durum da ekonomiye büyük

⁶ Aynı oran Türkmenistan için %60, Tacikistan için %66'dır. (Rumer, 2000: 44)

⁷ 1990'da Kırgızistan'ın dış ticaretinin %98 gibi çok büyük bir oranda Rusya ve diğer birlik cumhuriyetleri ile yapıldığı gözönüne alınırsa, bu olumsuzluk daha iyi anlaşılabilir (Anderson, 1999: 67-8).

⁸ Washington Post, 5 August 2002, s. A 09.

yük getirmektedir.⁹ Öte yandan, piyasa ekonomisinin halkın refah düzeyini arttıracığı beklentisi karşılanamamış ve bu da hayal kırıklığını arttırmıştır. Bu durumun yolsuzluğun yolaçabileceği hoşnutsuzlukla birleşince büyük bir patlamaya yol açacağı endişesi sık sık dile getirilmektedir (Rumer, 2000; Gidadhubli, 1996).

Ancak yine de 1996 yılında Kırgız ekonomisinin sınırlı da olsa toparlanma sinyalleri verdiği öne sürülmüştür. 1998 yılında Rusya’da yaşanan büyük kriz sonrası ekonomik sıkıntılar bir süre için yeniden artmış olsa bile Kırgızistan ekonomisi bu dönemden sonra reel olarak gelişme göstermiştir. Ulusal gelir 1999’da %3.7, 2000’de %5.4, 2001’de %5.3 oranında artmıştır. Buna ek olarak 1998 yılından bu yana yoksulluğun da azaldığı belirtilmiştir. Örneğin 1998 yılında “genel yoksulluk” oranı %52.5 ve “aşırı yoksulluk” oranı %20.7 olarak belirlenmişken, aynı oranlar 2001 yılında %47.6 ve %13.5’e gerilemiştir.¹⁰ Benzer şekilde 1999’da %14.3 olan işsizlik oranı da 2001 yılında %13’e düşmüştür.¹¹ Tüm bu olumlu gelişmelere rağmen, Kırgızistan ekonomisinin halen dış koşullara çok bağlı olduğu öne sürülebilir. Bu durumun en çarpıcı örneklerinden birisi 2001 yılında Kumtor altın madeninde meydana gelen kaza ile ilgilidir. Bu kaza sonucu 2001 yılında ulusal gelirin %9’una ve endüstri ürünlerinin %40’ına katkıda bulunan bu maden bir süre kullanım dışı kalmıştı. Bu durumun direk sonucu olarak 2002 yılında endüstri ürünleri %11.2 oranında gerilemiştir.¹²

Diğer bölge ülkelerine oranla doğal kaynakları daha az ve ekonomisi çok daha geri düzeyde olan Kırgızistan için ekonominin güçlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu konu, görüşmelerde de pek çok Kırgız tarafından dile getirildi. Örneğin, bağımsızlığın ilk yıllarında kısa bir süre üst düzey bir politik görevde bulunan ve şu an Bişkek’teki *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Merkezi*’nin başkanlığını yürüten bir ekonomiste göre ise, Kırgızistan’ın en önemli sorunu “gerekli dinamizme ulaşamayan” ve geri kalmış sanayi yüzünden de iş olanakları ve zenginlik yaratamayan zayıf ekonomidir. Bu, Kırgızistan’ın “kanayan yarasıdır.” Benzer şekilde, *Kırgız-Manas*

⁹ Kazak ve Kırgız Devlet Başkanlarının kendilerinin veya yakın çevrelerinin karıştıkları öne sürülen yolsuzluklarla ilgili olarak 26 Temmuz 2002 tarih ve 132 sayılı International War and Peace Reporting Central Asia isimli kaynağa bakılabilir.

¹⁰ <http://www.worldbank.org/energy/week2003/Presentations/Other/KyrgyzCaseScenario4pdf>

¹¹ Bu veriler Kırgızistan’ın altı bölgesi ve başkent Bişkek için ayrı ayrı verilen işsizlik oranlarının ortalamasıdır. Bu oranların tam dökümü için http://poverty.worldbank.org/files/Kyrgyz_PRSP.pdf adresine bakılabilir.

¹² Asian Development Bank, Asian Development Outlook, 2003, <http://www.abd.org/Documents/Books/ADO/2003/kaz.asp>

Türk Üniversitesi'nde görevli bir başka öğretim üyesi, bu durumun “ekonomik acizlik” olduğunu vurgulamıştır.

Ekonomi konusunda ilginç bir diğer nokta da, görüşme yapılan kişiler arasında hiç birinin piyasa ekonomisi modelini sorgulamayışı idi. Bununla beraber, uygulamadaki bazı “hatalar” sıklıkla dile getirilmiştir. Örneğin Türkiye’de yüksek lisans yapan bir Kırgız öğrenciye göre, Kırgızistan piyasa ekonomisine geçmekle “doğru bir karar almıştır.” Ancak bu model benimsenirken “daha temkinli davranılması” gerektiği vurgulanmıştır. Çünkü Sovyetler Birliği’nin dağılmasının ekonomiye getirdiği yük tam anlaşılmadan gerçekleştirilmeye çalışılan hızlı bir özelleştirme programı, “ekonomiyi alt üst etmiştir.” Benzer şekilde, *Kırgızistan Merkez Bankası*’nda çalışan bir görevli, Kırgızistan’da piyasa ekonomisini bilen kişilerin az olmasının önemli bir sıkıntı yaratmakta olduğunu vurgulamıştır. Özel şirketlerin ve devlet kurumlarının yöneticilerinin bu konuda yetersiz kalmakta olduğunu belirten bu kişiye göre, devletin kullanması için ayrılmış olan iç ve dış yatırımlar, bu konuda bilgisiz ve deneyimsiz yöneticiler nedeniyle etkin biçimde kullanılamamakta ve bu durum yatırımların tamamlanmasını engellemektedir. Aynı kurumda çalışan bir diğer görevliye göre de, hükümetin elindeki kaynakların yetersiz oluşu nedeniyle, Kırgızistan, yoksullukla başedebilmek gibi önemli konularda bile Dünya Bankası ve diğer uluslararası kuruluşların destek ve öncülüğüne gereksinim duymaktadır. Yine aynı görevli, ekonomik sıkıntıların, yoksulluğun ve işsizliğin insanları çok bunalttığını ve halkın büyük bir çoğunluğu için “günlük ekmek parası bulma çabası”nın politikada olup bitenlerden daha öncelikli olduğunu vurguladı. Bu görevliye göre, insanların seçimlere katılımının düşük ve kendilerinin de “depolitize” olmaları hep bu çabanın olumsuz etkileri olarak algılanmalıdır.

Görüşme yapılan pek çok kişi ekonomik sorunların siyasal istikrar üzerinde olumsuz bir etki yaratabileceğinin altını çizmiştir. Örneğin *Kırgızistan Cumhuriyeti Devlet Başkanı’na Bağlı Kamu Yönetimi Akademisi*’nde çalışan bir kamu yönetimi uzmanına göre ekonomik problemler siyasal istikrarı tehdit eden en önemli unsurdur. Bu sorunları çözmeden başka sorunları çözmeye kalkmak ise bir “illüzyondur.” Benzer şekilde, *Kırgızistan Merkez Bankası*’nda çalışan ve uluslararası ilişkiler alanında eğitim görmüş bir uzmana göre, siyasal istikrarsızlık, ekonomik sorunların direk uzantısıdır. Türkiye’de ekonomi alanında yüksek lisans yapmakta olan bir Kırgız öğrenci ise, “gelir dağılımındaki adaletsizlikler düzeltilmeden ve zengin ile fakir arasındaki gelir düzeyi farkı azaltılmadan” şu anda

varolan siyasal istikrarın sürdürülmesinin olanaksız olduğunu vurgulamıştır.

İşletme alanında eğitim almış ve Bişkek'te özel bir şirkette danışman olarak çalışan bir kişiye göre, yalnızca siyasal istikrarsızlık değil, aynı zamanda "işsizlik, suç oranlarının artışı ve yolsuzluk gibi sorunlar da doğrudan ekonomik sıkıntılara bağlı olarak ortaya çıkmakta ve bu da uzun dönemde yine siyasal istikrarsızlığa yol açabilmektedir." Türkiye'de yüksek lisans yapmakta olan bir Kırgız öğrenci ise, zayıf ekonomilere sahip Orta Asya ülkeleri için siyasal istikrarın "olmazsa olmaz" bir koşul olduğunu belirtmiştir. Bu öğrenciye göre siyasal istikrarı bozan grupların (örneğin radikal İslamcılarını) zayıf ekonomileri daha da derin krizlere sürüklemesi kaçınılmazdır. Bu durumda da Orta Asya devletlerinin ekonomilerini güçlendirmeleri gerekmektedir. Bu gerçekleşmeden, "kendi başlarına siyasal istikrarı bozamayacak olan" etnik, dinsel, bölgesel ve politik çatışmalardan kurtulmak olanaksızdır. Bir diğer deyişle, ekonomik durum düzelmedikçe, bu tür çatışmalar kaçınılmazdır. Ancak bu çatışmalar, zaten düzelememiş olan ekonomiyi daha da derinden etkileyerek bir tür kısır döngüye yol açmaktadırlar.

5. Siyasal gelişme

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından bu yana Kırgızistan'da yaşanan siyasal gelişmeler, başlıca iki ana başlık altında toplanabilir: yeni oluşturulan yasama ve yürütme organları arasındaki ilişkiler ve siyasal partiler ve diğer muhalif oluşumlar.

6. Yasama ve yürütme organları arasındaki ilişkiler

Bağımsızlık sonrası dönemde, Kırgızistan yeni bir anayasa kabul etmiş ve siyasal yaşam bu yeni anayasa çerçevesinde oluşturulmaya başlamıştır. Ülkedeki siyasal gelişmeleri daha iyi anlayabilmek için, yasama ve yürütme organları arasındaki ilişkilerin nasıl düzenlenmiş olduğuna bakmak gerekir.

Kırgızistan'daki ilk serbest genel seçimler Sovyetler Birliği'nin dağılmasından önce 1990 yılının Şubat ayında yapılmış ve 350 sandalyeli *Yüce Sovyet*, Askar Akayev'i yeni oluşturulan bir siyasal makam olan devlet başkanlığına seçmiştir (Anderson, 1999: 24). *Jogorku Kenes* olarak bilinen bu yasama organı, 1994 yılının Eylül ayında kendi kendisini feshetme kararı alıncaya dek görevde kalmış ve bu süre içerisinde 1993 Anayasası'nı oluşturmuştur. Bu anayasanın 5 Şubat 1993'de kabul edilmesinden beri *Jogorku Kenes* iki kanatlı

biri yapıya sahiptir. *Yasama Meclisi* olarak bilinen alt kanat, halk tarafından seçilir, 35 üyesi vardır ve oturumları sürekli. *Halk Temsilcileri* olarak bilinen üst kanat ise başkan tarafından aday gösterilip, halk tarafından seçilen ve Kırgızistan'ın bölgelerini temsil eden 70 üyeden oluşur. Bu meclis yılda iki kere toplanmaktadır.^{13 14}

Kırgızistan'da başkan en önemli ve güçlü siyasal aktördür. Anayasa, yasama, yürütme ve yargı arasında oluşmuş bir üçlü yapının varlığını garanti altına almışsa da, uygulamada başkan'ın ağırlığı her alanda hissedilmektedir. Anayasa'ya göre başkan, yasama, yürütme ve yargı organlarının ve anayasanın işleyişinden sorumludur, aynı zamanda da devleti temsil eder. 35 ile 65 yaş arası en az 15 yıldır Kırgızistan'da yaşayan ve Kırgızca'yı en iyi derecede bilen her Kırgız vatandaşı başkan olabilir (Madde 42). Başkan, 5 yıllığına en fazla iki kez seçilebilir. Başkan yardımcısı yoktur.

Başkan, başbakanı, hükümet üyelerini, mali işlerden sorumlu devlet bakanını ve Merkez Bankası Başkanı'nı parlamento onayı ile atar. Parlamento'ya kanun teklifi verir, parlamento tarafından geçirilmiş bir kanunu veya uluslararası anlaşmayı Anayasa Mahkemesi'ne götürebilir (Madde 46/4.1). Başkan'ın kendisine gönderilen kanunları veto etme yetkisi vardır.¹⁵ Ayrıca başkan olağanüstü hal ilan edebilir (Madde 46.6) ve kanun hükmünde kararname yayımlayabilir (Madde 48). Başkan, parlamento'yu kendi yaptığı atamaları üç kez üst üste onaylamazsa feshedebilir (Curtis, 1997). Kırgızistan'da seçimler ve halkoylamaları aracılığı ile devlet başkanı kendi gücünü arttırmıştır. Örneğin 1993 yılında halkoylaması ile "güven tazelenmiş" olan Askar Akayev halkın %96'sının onayını almıştır. Temmuz 1994'de parlamento'nun kendi kendisini feshetmesi için bir kampanya başlatan Akayev, Eylül ayında bu amacına ulaşmıştır. Ekim 1994'de benzer bir halkoylaması yapan Kırgız Başkanı, bu halkoylaması ile parlamento'nun iki kanatlı olması için de halka danışmış ve yine %95 gibi çok yüksek bir destek almıştır (Anderson, 1999: 28). Bu halkoylamasının ardından Akayev yasama ve yürütme organları arasındaki ilişkinin yürütme lehine değiştirilmesi ve yürütmenin güçlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir (Anderson, 1999: 49).

¹³ Bu bağlamda, başkanın yerel organlar üzerinde bu organları feshetme veya aldıkları kararları askıya alma gibi yetkileri de vardır.

¹⁴ Ancak daha önce de belirtildiği gibi 2 Şubat 2003 tarihinde yapılan halkoylamasında Kırgız Parlamentosu'nun yeniden tek kanatlı olması önerisi kabul edilmiştir.

¹⁵ Ancak parlamento, üye tam sayısının üçte ikisi ile bu vetoyu geri çevirebilir.

1995 yılının Aralık ayında yapılan başkanlık seçimlerinde oyların %70'ini alan Akayev 1996 Şubat'ında yapılan halkoylamasında da görev süresini beş yıl daha uzatmış ve yetkilerini daha da arttırmıştır (Olcott, 1997: 170-1). Şubat 2000'de yapılan parlamento seçimlerinde ise değişik gerekçelerle muhalefet partilerinin bir kısmının seçimlere girmesi engellenmiştir. Ayrıca seçimlere hile karıştığı belirtilmiştir. Hükümet taraftarı partiler kazanmadıkları halde bazı bölgelerde kazanmış gibi gösterilmişlerdir.¹⁶

29 Ekim 2000 yılında yapılan başkanlık seçimlerinde de benzer yolsuzluk iddiaları yapılmıştır. Akayev'in tüm ciddi rakipleri kapalı kapılar ardında yapılan dil sınavlarında elenirken, Akayev alınabilecek en yüksek dil puanını almıştır.¹⁷ Ayrıca basın-yayın organları neredeyse tamamen Akayev için çalışmıştır.¹⁸ Seçim sonucunda Akayev %74.3 oranında oy alırken, en yakın rakibi %13.8 oy almıştır.¹⁹ Ancak tüm bunlardan daha ilgi çekici olanı, Kırgız Anayasası'nın, başkanlık süresini en fazla beşer yıllık iki dönem olarak belirlemiş olmasına rağmen, Akayev'in 29 Ekim 2000'de üçüncü dönemine başlaması olmuştur. Anayasa Mahkemesi, Akayev göreve ilk başladığında Sovyetler Birliği'nin henüz dağılmamış olduğunu ve bu yüzden Akayev'in üçüncü bir döneme hakkı olduğu görüşüne varmıştır. Bişkek'te uzun süre yaşayan bir Batılı gözlemciye göre Kırgızistan uzun süre "demokrasinin adası" olarak anılan bir ülkeyken, sonraları sadece "kayalık" olmuştur.²⁰

Burada ilginç olan nokta, hem yasal çerçevenin hem de siyasal yaşamın değişebilen koşullarının Sovyet döneminden kalma alışkanlıklar doğrultusunda şekillendiğidir. Görünüşte her şey seçimlerle, demokratik yöntemlerle ve halkoylamalarıyla gerçekleşmektedir. Ancak bu görünümün altında, giderek daha belirgin hale gelmiş bir otoriter yapı göze çarpmaktadır. Yasama, yürütme ve yargı organları birbirine çok yaklaşmış, ve yasama ile yargı, geniş yetkilerle donatılmış olan yürütmenin gölgesinde kalmışlardır. Anayasalar, seçimler ve halkoylamaları gibi "demokratik" yöntemlerin gerisinde demokratik olmayan bazı uygulamalar gözlenmektedir.²¹

¹⁶ <http://www.eurasianet.org/departments/qanda/articles/eav072400.shtml>.

¹⁷ <http://www.eurasianet.org/departments/qanda/articles/eav072400.shtml>.

¹⁸ <http://www.dawn.com/2000/11/02/int9.htm>.

¹⁹ BBC Summary of World Broadcasts, SU/3936/G/7.

²⁰ <http://www.eurasianet.org/departments/qanda/articles/eav072400.shtml>.

²¹ Bunun en son örneklerinden biri de 2 Şubat 2003 tarihinde yapılmış ve %80'e yakın bir oy oranı ile kabul edilmiş olan halkoylamasıdır. Bazı anayasa değişikliği önerilerinin halkın onayına sunulduğu bu oylamada, Askar Akayev'in 2005 yılının Aralık ayına dek

Yapılan görüşmelerde de Kırgızistan'ın yasal çerçevede bazı sorunları ve eksiklikleri olduğu dile getirilmiştir. Örneğin, *Kırgız Ulusal Devlet Üniversitesi*'nde tarih ve siyaset bilimi alanında doktora yapmış bir üst düzey yöneticiye göre, kanunların herkes için eşit uygulanması gerekmektedir.²² Türkiye'de maliye alanında eğitim gören bir üniversite son sınıf öğrencisine göre ise, Kırgızistan'ın hukuksal yapısındaki boşluklar, aksamalar ve düzensizlikler, ülkenin en önemli sorununu oluşturmaktadır. Bu öğrenciye göre, Kırgız vatandaşları hukuksal konularda “oldukça deneyimsizler” çünkü “ne sahip oldukları haklar, ne de bu hakların nasıl kullanılması gerektiği konusunda yeterli bilgiye sahip değiller.” Bu görüşlere ek olarak, Kırgız Parlamentosu'ndaki muhalif partilerden birinin başkan yardımcısı ise, “iktidarda olanların kendi koydukları yasalara en başta kendilerinin uymadığını” belirtmiştir.

Görüşmeler sırasında Kırgızistan'ın en önemli sorununun politik yaşama ilişkin olduğu da sık sık dile getirilmiştir. Örneğin *Kırgızistan Cumhuriyeti Devlet Başkanı'na Bağlı Kamu Yönetimi Akademisi*'nde görevli bir kamu yönetimi uzmanına göre Kırgızistan'ın en önemli sorunu ülke yönetiminin bürokratik nedenlerden dolayı işlevsel olmayışıdır. Aynı kurumda kamu yönetimi alanında yüksek lisans yapan bir öğrenciye göreyse, yönetimde Sovyet döneminden kalma kuralların değiştirilmesi olumlu bir adım olsa bile, sorumlulukların ve yetki ve güç dağılımının belirgin sınırlarla birbirinden ayrılması gerekmektedir.

Kırgız Parlamentosu'ndaki muhalif partilerden birinin başkan yardımcısı olan bir milletvekiline göre ise, Kırgızistan'ın en önemli sorunu “iktidarı ele geçirme savaşıdır.” Aksu olaylarının temelinde de bu savaşım vardır.²³ Benzer şekilde, Türkiye'de uluslararası ilişkiler alanında doktora eğitimi almakta olan bir Kırgız öğrenciye göre, Akayev yönetimi bağımsızlığın ilk yıllarından başlayarak “iç düzeni sağlamak açısından” yetersiz kalmıştır. Bugünkü sorunların temelinde de bu yetersizlik yatmaktadır.

Görüşmeler sırasında Devlet Başkanı Askar Akayev'e ilişkin olarak da pek çok eleştiri yapıldı. *Kırgızistan Merkez Bankası*'nda çalışan bir görevli, halkın Akayev yönetimine ilişkin olarak “patlama

görevde kalması ve “eski başkanların” yargı denetiminden muaf tutulmaları önerileri de kabul edildi (RFE/RL Kyrgyz News, 3 February 2003).

²² Burada ilginç olan nokta, görüşmeler sırasında, bu kişinin Kırgız Anayasası'nın “mükemmel” olduğunu sık sık dile getirmiş olmasıdır.

²³ Aksu olayları, Kırgızistan'ın Aksu bölgesinde 2002 yılının Mart ayında hükümet karşıtı gösterilerde göstericilere ateş açılması sonucu 6 kişinin yaşamını yitirmesi ile ilgilidir.

noktasına geldiğini” belirterek, “yerine kim gelirse gelsin, ondan daha iyi olur” düşüncesinin halk arasında yaygınlaştığını vurgulamıştır.²⁴ Benzer şekilde, Türkiye’de uluslararası ilişkiler alanında eğitim görmüş bir Kırgız öğrenciye göre, Akayev artık “vazgeçilmezliğini yitirmiş” bir lider konumundadır ve onun yerine “kim gelirse gelsin işler yürüyecektir.”

Kırgızistan’da özel bir firmada danışman olarak çalışmakta olan genç bir görevliye göre ise, şimdiki yönetimin değişmesi siyasal istikrarı olumsuz yönde etkilemeyecektir, çünkü “artık bu yönetimin ömrü dolmuştur.” Benzer bir görüş, *Kırgız Bilimler Akademisi Tarih Araştırmaları Bölümü*’nde çalışan bir öğretim üyesi tarafından da dile getirilmiştir. Devlet Başkanı Akayev’in görevinden ayrılması durumunda, siyasal ortamın kötüye gitmeyeceğini belirten bu öğretim üyesi, “herhangi bir eğitilmiş Kırgız gencini koyun başa, daha iyi yönetir” diyerek bu konudaki düşüncesini daha belirgin olarak dile getirmiştir. Türkiye’de yüksek lisans yapmakta olan bir Kırgız öğrenci ise, Devlet Başkanı Akayev’in görevden alınmasının siyasal istikrar üzerinde olumlu bir etki yapacağını belirtmiştir. Halkın siyasete olan güveninin her geçen gün daha da azalmakta olduğuna işaret eden bu öğrenciye göre, insanlar Akayev’in yapılan her seçimde “hile yolu ile” iktidarda kalmayı başardığına inanmaktadırlar. Türkiye’de yüksek lisans yapan bir başka Kırgız öğrenci ise, Akayev’in “son zamanlarda yükselen ve istifasını isteyen seslere rağmen” görevini sonuna kadar yapacağını ve bir sonraki seçimlerde de kendisine yakın birini seçtireceğini belirtmiştir.

Son olarak, Kırgız Parlamentosu’nda muhalefetteki partilerden birinin başkan yardımcısı, iktidarın “halktan uzaklaştığını ve hiç bir şekilde halkla arasında karşılıklı bir ilişki olmadığını” belirtmiştir. Bu kişiye göre iktidara sahip olanlar “iyi koşullarda ve halktan kopuk, gerçek olmayan bir yaşam sürmekte ve halkın koşullarını bilmemektedirler.” Hükümet ise “itfaiyeye benzemektedir” çünkü “yalnızca o anki yangını söndürmekle uğraşmakta, uzun vadeli düşünmemekte ve kendini korumayı bir tür reflekse dönüştürmüş durumdadır.”

²⁴ Ancak, bu kişi, kendisinin genel olarak kabul edilen bu görüşe katılmadığını, çünkü Akayev’in ardından gelebilecek bir “ikinci adam” olmadığını ve bu durumun da Kırgızistan için Tacikistan’dakine benzer bir sivil savaş anlamına gelebileceğini söyledi.

7. Siyasal partiler ve diğer muhalif oluşumlar

1991 sonrası dönemde Kırgızistan yönetimi, diğer Orta Asya ülkelerine oranla alternatif siyasal partilerin veya muhalif hareketlerin oluşumuna daha sıcak bakmış ve daha hoşgörülü davranmışlardır. Ancak zaman içerisinde Kırgızistan Devlet Başkanı Akayev'in tutumunu sertleştirdiği ve bu tür oluşumlara giderek daha az hoşgörü gösterdiği gözlemlenmiştir.

Kırgızistan, 28 Ekim 1990'da Kırgız Bilimler Akademisi Başkanı Askar Akayev devlet başkanlığına getirilince, bazı gözlemciler göre ülkede bir "Kadife Devrim" gerçekleşmişti. Akayev, 1991 Ağustos'unda Sovyetler Birliği Devlet Başkanı Mikhail Gorbaçov'a yönelik darbe girişimini açıkça eleştiren ve Rus lider Boris Yeltsin'in yanında yer aldığını açıkça belirten tek Orta Asya'lı lider olmuştur. Sovyet parti bürokrasisi ile direk bir ilişkisi olmayan Akayev, kısa sürede ülkesinin "Orta Asya'nın demokrasi adası" olarak anılmasına neden olmuştur (Kangas, 1995: 276). 1990'ların ilk yarısında, Akayev düzenli olarak muhalefet liderleri ile görüşmeler yapmış, basın özgürlüğünü savunmuş ve Sovyet döneminden kalmış baskıcı anlayışın karşısında yer almıştır. Muhalif partiler ve basın bir süre gerçek bir özgürlük ortamı içerisinde hareket edebilmişlerdir. Ancak 1994'ten başlayarak, eski Komünist Partisi'nin devamı niteliğindeki *Kırgızistan Cumhuriyeti Halk Partisi* dışındaki partiler, bu partilerin liderleri ve basın kuruluşları, giderek daha fazla otoriter eğilimler gösteren Akayev yönetimi altında bunalmaya başlamışlardır. Akayev, ekonomik ve siyasal istikrarsızlık korkusu ile muhalefet ve basın üzerindeki baskısını arttırmaya başlamıştır (Anderson, 1999; Gidadhubli, 1996; Kangas, 1995).

Bu eğilimin en tepki çeken örneklerinden bir tanesi de Kırgız siyasal yaşamının en renkli kişilerinden biri olan Feliks Kulov'un 2000 Ekim'inde yapılacak olan başkanlık seçimleri için adaylığını koymasının hemen ardından Mart 2000'de tutuklanması olmuştur.²⁵ Kulov, belediye başkanı olduğu dönemde görevi kötüye kullanma ve dolandırıcılık ile suçlanarak on yıllık bir süre için cezaevine konmuştur. Muhalefet ve uluslararası gözlemciler göre Kulov'un yargılanma süreci ve cezalandırılması asılsız bir suçlama sonucu

²⁵ Kulov, 1992-93'de başkan yardımcısı, 1993-1997 arası Çu Bölgesi'nin valisi, 1997-1998'de Ulusal Güvenlik Bakanı, 1998-99'da Bişkek'in Beldiye Başkanı olarak görev yapmıştı. Nisan 1999'da, Akayev'in otoriter politikalarını eleştirdi ve istifa etti.

gerçekleştirilmiştir. Asıl amaç, en güçlü muhalif liderlerden biri olan Kulov'un Akayev karşısında güçlenmesini önlemektir.²⁶

Kulov, Akayev'i Çin Halk Cumhuriyeti ile gerçekleştirdiği bir sınır anlaşması için eleştirmişti. Bu anlaşma ile Kırgızistan, yerleşim alanı olmayan dağlık bir bölgeyi Çin'e vermeyi kabul etmişti. Bu durumu eleştiren bir başka muhalif lider de, yedi yıl önce Calalabad'da savcı olarak çalıştığı dönemde görevini kötüye kullandığı gerekçesi ile tutuklanmış ve hakkında yasal işlem başlatılmıştır. Dava devam ederken, protestolar başlamıştır.²⁷ 17-18 Mart 2002 tarihinde Aksu bölgesinde düzenlenen gösterilerde açılan ateş sonucu altı göstericinin ölmesi ülkede büyük bir siyasal kriz yaramıştır. Göstericilerin silahı olmamasına rağmen polislerin ateş açması büyük tepkilere yol açmıştır.²⁸ Bu olaylar sonrası Kırgızistan'daki muhalif grupların çok daha etkin bir hale geldikleri öne sürülebilir. Muhalif gruplar, güçlerini birleştirip ortak forumlarla kongreler düzenlemeye ve Akayev'in ve tüm yönetimin istifasını istemeye başlamışlardır. Erken seçim konusu da bu olaylardan sonra sık sık gündeme gelmeye başlamıştır. Devlet Başkanı, bu istekler ve muhalif grupların baskısı sonucu bazı ödünler vermeyi ve bazı politik reformlar gerçekleştirmeyi kabul etmiştir. Örneğin, yargı organlarının başkanlarının atanması ve idari bölgeler üzerindeki yetkilerin kullanılmasında başkanın, parlamento ile ortak hareket etmesi gerektiği ilke olarak benimmiştir. Akayev on yıl cezaevinde kalması kararlaştırılmış olan Kulov'un cezasını da yeniden düşüneceğinin sinyalini vermiştir.²⁹

Son olarak, siyasal yaşamdaki tüm bu hareketlenmeye karşın, siyasal partilerle ilgili olarak bazı sorunlar ve kuşkuvarın devam ettiğini de vurgulamak gerekmektedir. Örneğin Türkiye'de yüksek lisans yapmakta olan bir Kırgız öğrenciye göre, Kırgızistan'daki siyasal partiler Akayev yönetiminin baskısı nedeniyle bağımsız davranmamaktadırlar. Bu durum da "dışarıya karşı demokratik, kendi içinde ise diktatör uygulamalar koyan bir devlet görünümünü vermektedir." Ayrıca, muhalif oluşumların yeterince güçlü ve bağımsız olmamaları sonucu halk, "sistem ve/veya rejim karşısı fanatik grupların çağrılarının haklılığına inamaktadır." Bu öğrenciye

²⁶ Uluslararası İnsan Hakları Derneği (International League of Human Rights) Başkanı Scott Horton, "The Kulov Trial and the Ramifications for Democracy in Kyrgyzstan," 24 Temmuz 2000, <http://www.eurasianet.org/departments/qanda/articles/eav072400.shtml>.

²⁷ Washington Post, 5 Ağustos 2002, A 09.

²⁸ New York Times, 11 April 2002.

²⁹ International War and Peace Reporting Central Asia, No:138, 16 August 2002.

göre, böyle bir durumun siyasal istikrar üzerinde olumsuz bir etki yaratacağı açıktır.

Bağımsızlık sonrası dönemde kısa bir süre üst düzey bir politik görev üstlenmiş ve şimdi de Bişkek'te bulunan *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Merkezi*'nde çalışan bir yöneticiye göre ise, siyasal partiler ve liderleri birbirine çok benzemektedir, söylemleri aslında aynıdır ve hepsi de verimsizdir. Bu kişiye göre, Kırgızistan'daki siyasal partilerin “demokratikleşme ideallerinin olup olmadığı da tartışılır” çünkü “genelde amaçları iktidar için savaş, meclise girmek, kendi insanlarını meclise sokmak ve kadrolaşmak” olan bu oluşumlar “henüz gerçek parti düzeyine gelecek kadar olgun değildir.”

7.1. Yeni bir kimlik yaratma

Bağımsızlık sonrası dönemde Kırgızistan'ın karşı karşıya olduğu en temel sorunlardan birisi de yeni bir kimlik yaratmak olmuştur. Burada temel vurgu, ülke vatandaşlarının ulus-devlet modeline göre oluşturulmuş bir siyasal yapı içerisinde yer almaları ve ulusal bilincin güçlendirilmesidir. Ancak bu kolay bir süreç değildir. Kırgızistan'da halen yokolmamış iki temel kimlik unsurunun bu sürecin başarıya ulaşmasını geciktirebilecek, hatta kimi durumlarda önleyebilecek potansiyel gücü olabilir. Bu unsurlardan biri *ulus-altı kimlikler*, diğeri ise *Müslümanlık*'tır. Ayrıca, her iki ülkede de, başta Ruslar olmak üzere pek çok etnik azınlık yaşamaktadır ve bu grupların varlığı yeni bir kimlik yaratma sürecinde bazı sıkıntıların yaşanmasına neden olmaktadır.

7.1.1. Ulus-altı kimlikler ve azınlıklar

Kırgızistan'da kökleri Sovyet dönemi öncesine uzanan bazı ulus-altı ve/veya yerel kimlikler, bugün soysal ve siyasal yaşamda etkili olmaya devam etmektedirler. Ülkede *boy ve oymaklar*, Sovyet döneminde bir ölçüde eski işlevlerini ve güçlerini yitirmiş de olsalar, halen önemli birer kimlik unsuru olmaya devam etmektedirler. Bu durum, Kırgızların “ulusal” bir kimlik etrafında bütünleşmesini yer yer olanaksız bir duruma getirebilir.

Öte yandan, bölgedeki karmaşık etnik yapı ve henüz Sovyetler Birliği dağılmadan önce yaşanan bazı etnik çatışmalar, bağımsızlık sonrası dönemde siyasal istikrarın bozulabileceği yolunda bazı

endişelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.³⁰ Bu dönemde, Kırgızistan sınırları içerisinde yaşayan azınlıklara belirli hakların tanınmaması durumunda, bazı ayrılıkçı akımların körüklenebileceği düşüncesi de güçlenmiştir. Ancak Kırgızistan ülke sınırları içerisinde yaşayan etnik azınlıklarla ilgili olarak bir tür orta yol izlemiş ve dengeli ve ılımlı politikalarla etnik sorunları kontrol etmeye çalışmıştır.

Bağımsızlık sonrası dönemde Kırgızistan'ın ulusal kimlik yaratma çabası tüm sorunlara ve engelleyici etkenlere karşı, hala önemli ölçüde sürdürülmektedir. Yapılan görüşmelerde de bu konu arada sırada vurgulanmış ve "Kırgız ulusal kimliğinin" etkin kılınması yönündeki istekler dile getirilmiştir. Örneğin Türkiye'de yüksek lisans yapmakta olan bir Kırgız öğrenciye göre, Kırgız Cumhuriyeti'nin ancak %53'ünün Kırgız olması "ulusal bütünlükte bir devletin kurulmasında güçlük yaratsa bile" bu konudaki girişimler sürdürülmelidir. Benzer şekilde, *Kırgızistan Cumhuriyeti Devlet Başkanı'na Bağlı Kamu Yönetimi Akademisi*'nde görevli bir tarih ve kültür çalışmaları uzmanına göre okullarda okutulan *Atameken* (Anavatan) dersinin zorunlu olması, Kırgızistan'ın "kendine özgü niteliklerinin daha iyi anlaşılması" açısından anlamlı ve gereklidir. Bu ders öğrencilere tarih bilinci verecek ve kendilerini tanımalarını sağlayacaktır. Kırgızistan "kendi geçmişine bakmalı, onu sevmeli ve geçmişe ilişkin olarak gereken değerlendirmeleri yapıp, gerekli dersleri çıkarmalıdır. Ancak bu şekilde kendisine özgü bir gelişim modeli çizebilir."

Aynı kurumda öğretim üyesi olarak çalışan bir başka akademisyene göreyse ülkenin tüm sorunları "Kırgız'ın, tarihteki Kırgız gözüyle olaylara bakmayışından" kaynaklanmaktadır. Buna göre, Kırgızlar kendi benlik ve kimliklerini yine "kendi özlerine dönerek" bulmalıdırlar. Benzer bir görüşü, *Kırgız Ulusal Devlet Üniversitesi*'nde üst düzey yöneticilik yapmakta olan bir tarih ve siyaset bilimi uzmanı da dile getirmiştir. Kırgızların hiç bir ulustan aşağı olmadığını ve kendilerini iyi tanımaları gerektiğinin altını çizen bu akademisyene göre, Kırgızistan'ın en temel sorunlarından bir de "kendi kimliğini henüz tam olarak bulamamış olmasıdır."

Ancak tüm bu dilek ve isteklerin gerçekleşmesi, ülkenin ulus-altı kimlik yapısı ve etnik koşulları göz önüne alındığı zaman en azından kısa dönemde biraz güç görünmektedir. Kırgızistan'da kökleri

³⁰ Bu çatışmalar içinde en şiddetlileri 1989 Temmuz'unda Fergana Vadisinde Özbeklerle Ahıska Türkleri arasındaki çatışma ile 1990 Haziran'ında Kırgızistan'ın Oş şehrinde Kırgızlar'la Özbekler arasındaki çatışmaydı.

Sovyet dönemi öncesine ulaşan ulus-altı kimlikler vardır. Bu kimlikler arasında en önemli olanı Kırgızlar'ın üç temel boyudur: 1) *Sol* (sol kanat), 2) *Ong* (sağ kanat), 3) *İçkilik* (içerideki). Bir Kırgız, öncelikle bu üç boydan birine, daha sonra da bu boyların alt kollarında birinde bulunan bir oymağa mensuptur. Gerek Sovyet döneminde, gerekse bağımsızlıktan sonra, boylar Kırgız siyasal ve sosyal yaşamında önemli olmuşlardır.

Yapılan görüşmelerde de bu konudaki kaygılar dile getirilmiştir. *Kırgızistan Cumhuriyeti Devlet Başkanı'na Bağlı Kamu Yönetimi Akademisi*'nde kamu yönetimi alanında yüksek lisans yapmakta olan bir öğrenciye göre, eğitim ve politik kültür açısından Kırgızistan'daki bölgeler arasında bir ayırım ve farklılık vardır. Bu farklılık, siyasal yaşama damgasını vurmaktadır. *Kırgız Merkez Bankası*'nda çalışan bir görevliye göreyse, boy ve oymaklara olan bağlılık Kırgızistan'daki siyasal istikrarı olumsuz yönde etkileyebilecek en önemli etkenlerden biridir. Bu kişi, “iyi eğitim almış, genç, yetenekli ve ülkesi için sahip olduğu birikimi kullanmak isteyen birisinin, ülke yönetiminde söz sahibi olan kuzeyli boylardan biri ile bağlantısı yoksa” yükselmesinin “çok zor” olduğunu vurgulamıştır. Aynı kurumda çalışan bir diğer görevli ise, Kırgızistan'daki siyasal partilerin pek çoğunun “ufak ve güçsüz” olduğunu, buna karşılık büyük partilerin “bölge, boy ve oymak çıkarlarına dayalı olarak” güç kazandığını belirtti. Bu görevliye göre, örneğin Çu bölgesinden gelen Feliks Kulov'un lideri olduğu Ar-Namus Partisi'ne tüm bölge halkının üye olması ve Aksu olayları bu durumun bir göstergesi idi. *Kırgızistan Bilimler Akademisi Tarih Araştırmaları Bölümü*'nde çalışan bir tarih uzmanına göre ise, milletvekilleri seçimlerinde “herkes hangi boya ait ise ona göre seçiyor, demokrasiye göre değil.” Bu uzmana göre, boy ve oymaklara olan bağlılık Kırgızistan için en büyük tehlikedir ve bu bağlılık “ulus-devlet kavramına zıttır.”

Ulus-altı kimliklere ek olarak, Kırgızistan'da bazı etnik sorunlar da yaşanmaktadır. Öncelikle, Kazakistan'daki kadar olmasa da, bu ülkede de kalabalık bir Rus nüfus yaşamaktadır. Bağımsızlık sonrası dönemde, Devlet Başkanı Akayev ülkesinde bir yandan Kırgız egemenliğini pekiştirmeye çalışırken bir yandan da Rus azınlığı yabancılaştırmamaya çalışmıştır. Akayev bu dönemde sık sık “etnik uyum”un gerçekleştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır (Liu, 1998: 81). Ancak yine de Kırgızistan'da yaşayan etnik azınlıklara yönelik olarak, işe alınmada ve yükseltmede ayrımcılık iddiaları yapılmaya başlamıştır. Her düzeyde resmi görevde Kırgızların Ruslara tercih edildiği gözlemlenmiş ve 2010 yılından başlayarak tüm resmi

yazışmaların Kırgızca yapılacağı duyurulmuştur.³¹ Ayrıca Kırgızlar dışındaki azınlıkların yasama ve yürütmede ve kamu politikalarında hiç bir ağırlığı olmadığı da belirtilmiştir.³²

Ancak genel olarak, Kırgız hükümeti özellikle Ruslarla olan ilişkilerinde dengeli bir yaklaşım izlemek durumunda kalmıştır. Örneğin, Latin alfabesine geçilmemiştir (Erdem, 2000: 44). Ayrıca Kırgızistan, 1994’de Rusça’yı “ikinci devlet dili” olarak kabul eden ilk *Bağımsız Devletler Topluluğu* ülkesi olmuştur. 1 Ocak 2005’e dek yürürlükte olacak olan bu resmi ikidillilik, daha sonra alınan bir kararla daha da güçlendirilmişti. Mart 1996’da yapılan bir anayasa değişikliği ile ilgili olan bu karara göre Rusça Kırgızistan’da “resmi dil” olarak da kabul edilmiştir.

Kırgızistan’daki Rus azınlığın yanı sıra, Özbek’ler de önemli bir grup oluşturmaktadırlar. Kırgızistan’da yaşayan Özbek azınlığın da kendi içinde bazı sorunları vardır. Güneydeki Oş şehrinde 1990 yılının Haziran ayında Kırgızlar ile Özbekler arasında, Özbeklere ev inşaatı için arsa verilmesi nedeniyle çıkan etnik çatışmada 300’den fazla kişi ölmüştür (Bohr ve Crisp, 1996: 396). Bağımsızlık sonrası dönemde de Kırgızistan ile Özbekistan arasındaki problemler sona ermemiştir. Kırgızlar 1995 seçimlerinde nüfusun %50’sini oluşturmalarına rağmen parlamentoda %85 oranında temsil edilmişlerdir. Benzer şekilde, nüfusun %20’sini oluşturan Rusların temsil oranı %6 olmuştur. Özbekler de %13’lük nüfus oranlarıyla değil, %6’lık bir oranda temsil edilmişlerdi (Kortunov ve Lounev, 1998: 94). Bu iki ülke arasında diğer ülkenin sınırları içerisinde yaşayan Özbek ve Kırgız azınlıkların hakları ve sınır güvenliği konularında sürtüşmeler yaşanmıştır. Örneğin Ağustos 2002’de Kırgızistan’ın güneyinde bir sınır bölgesi olan Batken’de Özbek sınır muhafızlarının Kırgız vatandaşlarının sürdürdüğü bir arabaya ateş açması iki ülke arasındaki ilişkileri gerginleştirmiştir. Benzer şekilde, daha önce de bir Kırgız çoban Özbek sınır muhafızlarınca yaralanmış ve hastaneye kaldırılmıştı.³³

Son olarak, Özbekistan hükümetinin Kırgızistan’da yaşayan Özbek azınlık üzerindeki etkisi de zaman zaman kaygı yaratmaktadır. Örneğin, Türkiye’de yüksek lisans yapmakta olan bir Kırgız öğrenciye göre, ülkenin güney bölgelerinde yoğun bir şekilde yaşayan Özbek nüfusun “Özbekistan hükümetinin kışkırtmasına maruz kalması durumunda” ülkede büyük boyutta etnik çatışma yaşanabilir.

³¹ Kyrgyzstan Country Reports on Human Rights Practices for 2000, USA: Department of State, 2001.

³² <http://www.unesco.org/most/kyrgyz2.htm>.

³³ International War and Peace Reporting Central Asia, No: 138, 16 August 2002.

7.1.2. Ulus-üstü kimlik (Müslümanlık)

Kırgızistan'da siyasal istikrar ile demokrasi arasındaki dengeyi önemli ölçüde etkileyebilecek olan en temel etkenlerden biri de Müslümanlık'tır. Bölgedeki diğer göçebe halklarda olduğu gibi, Kırgızlar'da da İslam dini ile tanışma süreci uzamış, yerleşik düzene geçmiş diğer halklarına oranla dinin etkileri daha az belirleyici olmuş ve Müslümanlık, şamanizm gibi eski inanç sistemleri ile harmanlanarak Kırgızların göçebe geleneklerine eklenerek sosyal yaşamda kendisine yer edinmiştir. Kırgızların İslam diniyle ilk olarak karşılaşmaları 9. ve 12. yüzyıllar arasında gerçekleşmiştir. 17. yüzyılda Kırgızların bir kısmının Fergana Vadisi'ne gelmeleri, buraya göç edenlerin İslam dini ile daha yoğun bir biçimde karşılaşmalarına neden olmuştur. Ancak yine de, 18. yüzyıldan başlayarak Kokand Hanlığı'nın yönetimine giren Kırgızların, göçebe yaşamlarının getirdiği koşullarda kurumsallaşmış Müslümanlıktan çok, kendi dini anlayışlarına göre yaşadıklarını söylemek olasıdır. Bugün için ülkenin kuzeyi ile güneyi arasında Müslümanlığın nasıl yorumlanıp yaşanmakta olduğu konusu büyük farklılıklar göze çarpmaktadır. Kuzeydeki Kırgızlar arasında dinsel bağların daha zayıf olduğu ve burada dinin, Şamanizm ve totemizm ile karışmış olduğu gözlemlenmektedir. Güneyde ise, daha geleneksel, daha güçlü bir Müslümanlıktan söz edilebilir (Olcott, 1997: 136).

Bağımsızlık sonrası dönemde Müslümanlığın, Kırgız kimliğini oluşturan önemli etkenlerden biri olarak toplum yaşamına giderek artan bir biçimde girdiği vurgulanmalıdır. Kırgız siyasal yaşamında dinsel temalarla varlık gösteren oluşumlar ortaya çıkmıştır. Buna ek olarak, diğer Orta Asya ülkelerinde olduğu gibi Kırgızistan'da da radikal İslamcı gruplar etkinliklerini arttırmışlar ve ülkeyi tehdit eden en önemli unsurlar arasında yer almışlardır. Taliban yönetiminin güçlenmesi ve iktidara gelmesi, bu tür hareketlerin Orta Asya ülkelerine yönelik etkinliklerini kolaylaştırmıştır. Bu etkinlikler sadece ideolojik propaganda ile sınırlı kalmamış, özellikle son yıllarda Kırgızistan ve Özbekistan'da ciddi terörist saldırılar biçimini almıştır. Henüz demokrasi geleneklerini oturtamamış ve zayıf ekonomilere sahip ülkelerde bu durum bir istikrarsızlık kaynağıdır. Radikal İslamcı bazı grupların Kırgızistan'ın güney bölgelerine saldırı hazırlığında oldukları kaydedilmektedir. Özbekistan topraklarındaki bazı militan grupların 1999-2002 yıllarının yaz aylarında Kırgızistan'a sızdığı da bilinmektedir.

Kırgızistan'ın güney ve kuzeyindeki kabileler arası rekabet, bu tür radikal gruplar için avantajlı bir ortam yaratmaktadır. İktidardaki kuzeyli kabilelere karşı güneylilerin tepkisi her geçen gün artmaktadır. Ayrıca güneyde, radikal İslamcı *Hizb ut-Tahrir* partisinin eylemleri de yoğunluk kazanmaktadır.³⁴ Özellikle Calalabad ve Oş gibi güney eyaletlerinde örgütlenen *Hizb ut-Tahrir*, eğitim düzeyi düşük kişileri parasal olanaklar sağlayarak saflarına çekmektedir.³⁵ Kırgız yetkililerse, terörist ve köktendinci olarak suçladıkları parti üyeleri ile nasıl başedeceklerini bilememektedirler.³⁶

Radikal İslamcı akımlarla ilgili olarak varolan endişeler, yapılan görüşmelerde de dile getirilmiştir. Ancak genel kanı, Kırgızistan için radikal İslam'ın çok ciddi bir tehlike oluşturmadığı biçiminde dile getirilmiştir. Örneğin, ilk bağımsızlık döneminde kısa bir süre yüksek bir politik görevde bulunmuş ve şimdi de Bişkek'de bulunan *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Merkezi*'nde çalışan bir akademisyene göre “İslam köktendinciliğinin demokrasiyle, özgürlüklerle ve inanç özgürlüğü ile ilgisi yoktur” ve bu durum Kırgızistan için ancak “belli ölçüde” bir tehlike oluşturmaktadır. Bazı bölgelerde, örneğin Calalabad'da, cami sayısının okul sayısından fazla olduğuna dikkat çeken bu akademisyene göre, “Akayev yönetimi bu sorunla ilgili olarak pasif kalmış ve gereken önlemleri almamıştır.”

Yalnız burada üzerinde durulması gereken nokta, Calalabad'ın Özbekistan sınırına yakın ve Kırgızistan'da yaşayan Özbek azınlığın yoğun olarak yaşadığı bir bölge olmasıdır. Kırgızlarla Özbekler arasında daha farklı bir din anlayışı olduğu gerçeği, yapılan görüşmelerde de sık sık dile getirilmiştir. Buna göre, “göçebe Kırgız” ile “yerleşik Özbek,” eski dönemlerden beri Müslümanlığı değişik biçimlerde yaşamıştır. Türkiye'de yüksek lisans yapan bir Kırgız öğrenci, Özbekistan'ın Fergana bölgesinde gittikçe güçlenen İslami akımların, Kırgızistan'ın güney bölgelerinde yaşayan “dine meyilli Özbek azınlığı yanlış yönlendirebileceğini” vurgulamıştır. Benzer

³⁴ Ülkedeki etkisini giderek arttıran bu örgüt, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Orta Doğu'da ortaya çıkmıştır ve tüm Orta Asya'lı Müslümanları İslami düzen altında yaşamaya çağırmakta ve bölgeye hilafeti getirmeyi amaçladığını açıkça ilan etmektedir. Hizb ut-Tahrir'in üyelerine göre hilafet düzeni zorla ve terörist yöntemlerle getirilemez. Ancak dialog, tartışma ve ikna yöntemleri ile insanları İslam'ın ilk, “bozulmamış” haline döndürmek olanaklıdır. Hizb ut-Tahrir, Orta Asya'da egemen olan laik düzene açıkça karşı çıkmakta ve “İslami kurullarla” “laik düzenin kuralları” arasında çok net ve uzlaşmaz bir ayırım yapmaktadır.

³⁵ BBC Monitoring Service, 2 April 2002.

³⁶ RFE/RL Kyrgyz News, 27 March 2002, ve Media Insight Central Asia, No: 22, January 2002.

şekilde, *Kırgız Merkez Bankası*'nda çalışan bir görevli, Kırgızların geleneksel olarak köktendinci olmadıklarını, ancak güneyde, Özbeklerin yoğun olduğu bölgelerdeki Kırgız azınlığın, Özbeklerden etkilenerek daha dindar ve tutucu olduğunu belirtmiştir. *Kırgızistan Bilimler Akademisi Tarih Araştırmaları Bölümü*'nde çalışan bir tarih uzmanına göre ise, Kırgızistan'da köktendinci bir tehdit “şu an için” yoktur, çünkü “halkın geleneksel uygulamaları buna uygun değildir.” Bu uzman, Kırgızların bu konudaki tutumunu şu şekilde dile getirmiştir:

Biz göçebe bir milletmişiz. O yüzden, eski Kırgızlar yaz kış göçtükleri için nereye cami yapacaksınız? Kendimize Müslüman diyoruz, ama pek uyduğumuz ve uyguladığımız söylenemez. Örneğin 19. yüzyıl sonundaki Kırgızların Müslümanlığı şöyleymiş: “Bu sene Ramazanı kısa alıverelim!” Diğer bir örnek, köpeğine bir din adamının ve hatta peygamberin adını koymak olarak verilebilir.

8. Sonuç

Kırgızistan'da 1991 sonrası dönemde ortaya çıkan otorite boşluğunun aşılabilmesi için en etkin ve “kaçınılmaz” yöntemin demokrasiye dengeli ve kontrollü geçiş olduğu vurgulanmıştır (Kangas, 1995: 271; Aydın, 2000: 15). Devlet Başkanı Akayev de, içinde bulunulan koşulların kendine özgü nitelikleri ve önlerindeki uzun soluklu amacın karmaşıklığı göz önüne alındığında, ülkeyi reform sürecinden ancak güçlü bir yürütme organının (bu durumda devlet başkanının) geçirebileceğini sık sık dile getirmiştir (Anderson, 1999: 24).³⁷

Bu tür bir yaklaşımın benimsenmesinin çeşitli nedenleri vardır. Öncelikle, Orta Asya ülkelerinde demokratik bir gelenek veya demokratik bir politik kültürün varlığından söz etmek olası değildir. Sovyet öncesi dönemde Orta Asya'da liderliğin babadan oğula geçtiği otoriter hanedanlarca yönetilen hanlıklar vardır. Çarlık Rusya'sı ve Sovyet döneminde ise, Ruslarda da demokratik geleneğin olmaması nedeniyle durum çok değişmemiştir (Akiner, 1998: 24; Canbaş, 1999). Bir diğer önemli nedense oturmuş, gelişmiş demokrasilerde bu sürecin

³⁷ Kırgız Parlamentosu'ndaki muhalif bir partinin başkan yardımcısı ise son zamanlarda hapse atma olaylarının arttığını ve hükümetin insan hakları ve demokratik sistemin özüne ters düşen bir şekilde gazetecileri ve siyasetçileri tutuklayıp, basını susturmaya çalıştığını belirterek, Kırgızistan'ın demokrasiye olan tutumunun net olmadığını belirtti ve şu soruyu sordu: “Demokrasiye devam mı edeceğiz, yoksa başka, kendimize özgü bir model mi bulacağız?”

yüzyıllar aldığı gerçeğidir; yani, “hiç bir şey hemen meyve veremez” (Nazarbayev, 1997: 123).

Kırgız yönetimi bağımsızlık sonrası dönemde siyasal istikrarı, yavaş, kontrollü ve “yukarıdan aşağıya” belirlenen kendine özgü bir demokrasi anlayışı ile sağlamayı amaç edinmiş ve ülkenin dinsel, etnik, milliyetçi ve bölgesel/yerel kimlikler çerçevesinde karmaşaya sürüklenmesini veya bölünmesini engellemeye çalışmıştır. Ancak bugün için Orta Asya’da siyasal istikrar çok yönlü, çok karmaşık ve kimi durumlarda pamuk ipliğine bağlı görünmektedir. Demokratikleşme ve siyasal istikrar dengesi şu an için anlaşılabilir ve belki de geçerli nedenlerle siyasal istikrarın lehine olmak üzere tam oturmuş değildir. Kırgızistan yönetimi uzun dönemdeki hedeflerine ulaşabilmek için önceliği siyasal istikrara vermiş ve demokratikleşme çabalarının önüne set çekme eğilimlerini arttırmıştır. Siyasal istikrar ile demokratikleşme, pek çok durumda birbiri ile örtüşmemektedir. Resmi politika ile çatıştığı varsayılan tüm akımlara karşı çok duyarlı olan yönetimler, baskıcı tutumlarını yumuşatmazlarsa, şu ana dek elde edilmiş tüm demokratik kazanımlarını da kaybedebilirler.

Kaynaklar

- AKINER, S. (1998), “Social and Political Reorganization in Central Asia: Transition from Pre-Colonial to Post-Colonial Society”, T.Atabaki ve J.O’Kane (der.), *Post-Soviet Central Asia* içinde, Leidan, Amsterdam: The International Institute for Asian Studies, 1-34.
- ANDERSON, J. (1999), *Central Asia’s Island of Democracy*, The Netherlands: Harwood Academic Publishers.
- AYDIN, M. (2000), *New Geopolitics of Central Asia and the Caucasus: Causes of Instability and Predicament*, Ankara: Center for Strategic Research.
- BACIK, G. (1999), “Türk Cumhuriyetlerinin Kimlik Sorunu”, M.M.Öke (der.), *Geçiş Sürecinde Orta Asya Türk Cumhuriyetleri* içinde, İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 61-127.
- BOHR, A. ve CRISP, S. (1996), “Kyrzstan and the Kyrgyz”, G.Smith (der.), *The Nationalities Question in the Post-Soviet States* içinde, New York: Addison Wesley Longman Publishing, 385-409.
- CANBAŞ, F. (1999), “Türk Cumhuriyetlerinde Demokratikleşmeyi Etkileyen Faktörler”, M.M.Öke (der.), *Geçiş Sürecinde Orta Asya Türk Cumhuriyetleri* içinde, İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 297-309.
- CURTIS, G. (1997), “Introduction”, G.Curtis (der.), *Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, Turkmenistan and Uzbekistan: Country Studies* içinde, Washington D.C: U.S Government Printing Office, xxxi-lxi.
- ERDEM, M. (2000), *Kırgız Türkleri*, Ankara: ASAM Yayınları.
- GİDADHUBLI, R.G. (1996), “Economic Transition: Issues and Problems”, K.Warikoo (der.), *Central Asia: Emerging New Order* içinde, New Delhi: Har-Anard Publications, 134-44.

- GLEASON, G. (2002), "The politics of counterinsurgency in Central Asia", *Problems of Communism* 49 (2), 1-11.
- İBRAHİMOV, A. ve ÖZÖZEN, S. (2002), "Sovyet Sonrasında Yeni Bağımsız Türk Cumhuriyetleri", E.Gürsoy-Naskali ve E.Şahin (der.), *Bağımsızlıklarının 10. Yılında Türk Cumhuriyetleri* içinde, Hollanda: Haarlem, 45-54.
- JAYASHEKAR, (1995), "Economic Stabilization and Structural Changes: Some Implications", K.Warikoo (der.), *Central Asia: Emerging New Order* içinde, New Delhi: Har-Anard Publications, 127-33.
- KANGAS, R.D. (1995), "State building and civil society in Central Asia", V. Tismeneanu (der.) *Political Culture and Civil Society in Russia and the New States of Eurasia*, içinde, New York: M.E. Sharpe Inc., 271-291.
- KORTUNOV, A. ve LOUNEV, S. (1998), "Russia and Russians in Central Asia", Y.Zhan ve R.Azizian (der.), *Ethnic Challenges Beyond Borders* içinde, Great Britain: Macmillan Press Ltd., 93-111.
- LIU, G. (1998), "Ethnic Harmony and Conflicts in Central Asia: Origins and Policies", Y.Zhan ve R.Azizian (der.), *Ethnic Challenges Beyond Borders* içinde, Great Britain: Macmillan Press Ltd., 73-92.
- NAZARBAYEV, N. (1997), *Yüzyılların Kavşağında*, Ankara: Bilig Yayınları.
- OLCOTT, M.B. (1997), "Kyrgyzstan", G.E.Curtis (der.), *Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, Turkmenistan and Uzbekistan: Country Studies* içinde, Washington D.C: U.S Government Printing Office, 99-193.
- ÖKE, M.K. (1999), "Kremlinoloji'den Kriminolojiye: Rusya Kaynaklı Post-Modern Global Tehdit", M.M.Öke (der.), *Geçiş Sürecinde Orta Asya Türk Cumhuriyetleri* içinde, İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 1-10.
- RASHİD, A. (2000), *Taliban: Oil and New Great Game in Central Asia*, New Haven, Yale University Press.
- RUMER, B. (2000), "In Search of Stability", *Harvard International Review*, 22 (1), 44-48.
- SOUCEK, S. (2000), *A History of Inner Asia*, Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- STAROBİN, P. (2001), "The 'stans' seize the day", *Business Week*, Issue 3753 (10/15): 58-61.
- SUN, Z. (1998), "Central Asia's Transition to a Market Economy: An Analytical Comparison with China", Y.Zhan ve R.Azizian (der.), *Ethnic Challenges Beyond Borders* içinde, Great Britain: Macmillan Press Ltd., 147-65.

Abstract

Political stability and democracy in Central Asia: The case of Kyrgyzstan

This study aims to analyze the relationship between democracy and political stability in the Central Asian republic of Kyrgyzstan. After the dissolution of the Soviet Union in 1991, this country, like the other ex-Soviet republics, has entered a multi-dimensional period of transition. The most important policy of this new era was the creation of independent, secular and democratic states with a free market economy. In order to solve the complex problems in these areas, the Kyrgyz President Askar Akaev preferred political stability to democratization. In time, however, this may result in the loss of both political stability and all democratic gains achieved so far.

Keywords: Political stability, democracy, Kyrgyzstan, Askar Akaev.